

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za kroatistiku

HRVATSKI JEZIK U GRADIŠĆANSKOHRVATSKE MLADEŽI

Diplomski rad

Student:
Péter Langenthal

Mentor:
dr. sc. Marko Samardžija,
redoviti profesor

Zagreb, prosinac 2013.

SADRŽAJ

- 1. Uvod**
- 2. Gradišćanski Hrvati**
 - 2.1. Doseljavanje Hrvata i razlozi doseljavanja**
 - 2.2. Naziv Gradišće**
 - 2.3. Broj gradišćanskih Hrvata tijekom povijesti**
 - 2.4. Gradišćanski Hrvati u Republici Austriji**
 - 2.5. Gradišćanski Hrvati u Mađarskoj**
- 3. Gradišćanskohrvatski jezik**
 - 3.1. Pitanje standardnog jezika tijekom 20. stoljeća**
- 4. Dostupnost i uporaba hrvatskog jezika u Gradišću**
 - 4.1. Zakonska pozadina**
 - 4.2. Hrvatski jezik u školama**
 - 4.3. Hrvatski jezik u medijima**
 - 4.4. Religija, folklorna društva, organizacije**
 - 4.5. Mladi hrvatski bendovi i glazbeni festivali u Gradišću**
- 5. Istraživanje**
 - 5.1. Ispitanici**
 - 5.2. Jezična upotreba u ispitanikovu rodnom mjestu**
 - 5.3. Jezik u obitelji**
 - 5.4. Jezik u školi**
 - 5.5. Hrvatski jezik u današnjem životu**
- 6. Zaključak**
- 7. Literatura**

1. Uvod

Ovaj se diplomski rad bavi pitanjima gradišćanskohrvatskog, odnosno standardnoga hrvatskog jezika u gradišćanskohrvatske mladeži. Gradišćanski Hrvati danas čine jednu od najstarijih hrvatskih manjina. Rad će ukratko pokazati kada su i zašto Hrvati naseljavali tadašnju zapadnu Ugarsku te na kojim mjestima žive i danas. Rad će dati kratki pregled na koji način i u kojem je obliku hrvatski jezik dostupan u Gradišću. Također, bavi se pitanjem dvojbe narodnog te standardnog jezika.

Najvažniji i najopsežniji dio rada čini analiza rezultata vlastitog istraživanja. Istraživanje se vršilo putem ankete. U fokusu istraživanja su sljedeća pitanja: Koji je stav današnje gradišćanskohrvatske mladeži prema hrvatskom jeziku? Postoji li dvojezičnost u mladeži? Upotrebljavaju li hrvatski jezik? U kojim situacijama? Govore li narodnim ili standardnim hrvatskim? Smatraju li prednošću poznavanje hrvatskog jezika u svakodnevnom životu? Pitanja su posebno zanimljiva ako znamo da sve više i više mladih Hrvata iz Gradišća napušta svoje rodno mjesto odlazeći studirati te raditi u neki veći austrijski ili mađarski grad. Koja je sudbina (gradišćansko)hrvatskog jezika kod njih?

2. Gradišćanski Hrvati

Gradišćanski Hrvati žive u Austriji, zapadnoj Mađarskoj te u Slovačkoj. Potomci su onih doseljenika koji su tijekom 15. i 16. stoljeća došli iz Hrvatske i tadašnje sjeverne Bosne na područje tadašnje zapadne Ugarske. Do 1921. godine koristi se naziv zapadnougarski Hrvati, a raspadom Ugarske nakon Prvog svjetskog rata, s obzirom na to da većina njih živi u austrijskoj saveznoj zemlji *Burgenlandu*, tzv. *Gradišću*, nazivaju se gradišćanskim Hrvatima. Naziv je prihvaćen i za jezik i za narod ne samo u Austriji, već i u Mađarskoj, Slovačkoj te u Moravskoj (Benčić, 1998a:250).

Gradišćanski Hrvati tradicionalno žive po selima, njihovo je kulturno središte grad u istočnom dijelu Austrije, na obali Nežiderskoga jezera, *Željezno*. Veći dio gradišćanskohrvatske inteligencije ipak živi u *Beču* gdje živi oko 15 tisuća gradišćanskih Hrvata. Glavne su organizacije *Hrvatsko kulturno društvo u Gradišću (Željezno)*, *Hrvatsko gradišćansko kulturno društvo u Beču*, *Znanstveni institut Gradišćanskih Hrvatov* itd.

2.1. Doseljavanje Hrvata i razlozi doseljavanja

Osnovni uzrok doseljavanja Hrvata u zapadnu Ugarsku bili su turski napadi u Hrvatskoj. Migracija je počela krajem 15. i početkom 16. stoljeća te trajala tijekom cijelog 16. pa sve do početka 17. stoljeća (Ščukanec, 2011:21-22). Naseljavanje Hrvata u tadašnju zapadnu Ugarsku činilo je samo jednu struju u velikim migracijama koje su karakterizirale ovo doba. Možemo govoriti s jedne strane o unutrašnjoj migraciji, a s druge pak strane o vanjskoj migraciji Hrvata u to doba. Iz krajeva koje su osvojili Turci preseljavalo se u druge dijelove hrvatskih zemalja, tako u Istru i u Dalmaciju koja se u to vrijeme nalazila pod venecijanskom vlašću (Adamček, 1995:13). Vanjska je migracija imala tri smjera: preko mora u Italiju (na tim prostorima nalazimo danas tzv. moliške Hrvate), na zapad u austrijske pokrajine Štajersku i Kranjsku, a treći je smjer bio prema sjeverozapadu, tj. zapadnoj Ugarskoj (Adamček, 1995:19).

U većini slučajeva seljaci su se preseljavali spontano. Međutim, s druge strane možemo govoriti o organiziranoj migraciji. Feudalni gospodari, obitelji Batthány, Nádasdy, Erdődy i Zrinski imali su posjede i u Hrvatskoj i u Mađarskoj. Ti su gospodari dio svojih kmetova s nesigurnih hrvatskih prostora preseljavali na te druge posjede (Adamček, 1995:20-23).

Naseljavanja tih prostora zbivala su se u tri veća vala. Prvi je val počeo nakon Krbavske bitke i trajao sve do 30-ih godina 16. stoljeća, drugi je val tekao između 1530-ih i 1570-ih godina, dok se treći val zbivao početkom 17. stoljeća. Po broju je iseljenika drugi val bio najveći (Jelić, 1997:9).

Važno je također napomenuti činjenicu da je zapadna Ugarska u to vrijeme, zbog kuge i dugotrajnih ratova između habsburškog i mađarskog vladara, bila napuštena. Hrvati su, zapravo, obnovili ovaj prostor (Ščukanec, 2011:21-22).

Istraživački radovi na temu doseljavanja gradišćanskih Hrvata govore o različitim brojevima koji se kreću između 20 i 60 tisuća doseljenika. Neki autori spominju čak i 100, odnosno 150 tisuća doseljenih Hrvata. Naseljenici su većinom bili kmetovi, u manjem broju slobodni seljaci ili pripadnici nižeg ili srednjeg plemstva (Jelić, 1997:9).

2.2. Naziv Gradišće

Područje koje su Hrvati naseljavali zvalo se zapadna Ugarska. Međutim, nakon Prvog svjetskog rata Trianonskim sporazumom većina ovog prostora priključuje se Austriji. Više se nije koristio prijašnji naziv područja te je brzo došlo do rasprave o imenu najmlađe austrijske pokrajine. Bilo je više prijedloga za imenovanje ovog područja: *Heinzeland*, *Heidebauern*, *Vierburgenland*, *Dreiburgenland*. U daljnjim se prijedlozima izostavio brojčani prefiks te je ostao samo temeljni dio riječi, tj. *Burgenland* (Ščukanec, 2011:20).

Gradišće se dijeli na tri dijela, a to su južno, srednje i sjeverno Gradišće.

2.3. Broj gradišćanskih Hrvata tijekom povijesti

Prema podacima popisa stanovništva iz 1880. godine na području Gradišća živjelo je 39 tisuća Hrvata. Današnji je broj hrvatskog stanovništva na ovom teritoriju manji od 20 tisuća. Razlog je padanja broja, osim naravno asimilacije, iseljavanje. Početkom 20. stoljeća velik je broj Hrvata napustio Gradišće i otišao u Ameriku. Također, razlog gubitka su i dva svjetska rata. Radi srednjeg ili višeg obrazovanja, trebalo se školovati u nekom većem gradu u blizini, primjerice u Šopronu ili u Kisegu, naravno, na mađarskom jeziku. Oni koji su se otišli obrazovati, brzo su izgubili kontakt s Hrvatima (Jelić, 1997:10; Ščukanec, 2011:26).

Gradišćanskohrvatska inteligencija protivila se priključivanju područja zapadne Ugarske Austriji. Budući da su svi bili obrazovani na mađarskom jeziku, njemački nisu poznavali. Bojali su se razdvajanja hrvatskih sela te ih je dio ostao u novotvorenoj Mađarskoj.

2.4. Gradišćanski Hrvati u Republici Austriji

Hrvati u austrijskoj pokrajini Burgenlandu žive u šest kotareva: Eisenstadt-Umgebung, Güssing, Mattersburg, Neusiedl am See, Oberpullendorf i Oberwart.

Godine 1997. Tomislav Jelčić objavio je monografiju o gradišćanskohrvatskim naseljima u Gradišću. Prema podacima popisa stanovništva iz 1991. godine, govori o 49 hrvatskih naselja. Selo se razmatra kao hrvatsko ako se barem 5% njegovog stanovništva izjasnilo kao Hrvati. Prema Jeličićevom popisu najviše hrvatskih naselja, trinaest, ima u kotaru Oberpullendorfskom. Najviše Hrvata živi u Cindrofu (1254), a najveći je udio Hrvata

(92,9%) u selu Mjenovo (Jelčić, 1997:88, 128).

Osim nekoliko iznimaka sva su spomenuta naselja seoska. Gotovo se svugdje smanjio broj stanovništva, ali se istovremeno smanjio i udio Hrvata u tim naseljima (Jelčić, 1997:231).

Prema podacima popisa stanovništva iz 2001. godine u Austriji živi 19412 Hrvata, dok u samom Beču oko 6300 Hrvata. Međutim, prema crkvenim podacima u Gradišću oko 35 tisuća ljudi dolazi na nedjeljne mise na hrvatskom jeziku, a prema procjeni Hrvatskoga gradišćanskoga kulturnoga društva u Beču živi oko 15 tisuća gradišćanskih Hrvata (HKDb).

2.5. Gradišćanski Hrvati u Mađarskoj

Prema podacima popisa stanovništva u Mađarskoj iz 2011. godine u Željeznoj županiji (Vas megye) 3102 osobe izjasnile su se kao Hrvati, dok u Jurskoj županiji (Győr-Moson-Sopron megye) 3028 osoba (KSH).

U Željeznoj županiji 3249 osoba označilo je da govori hrvatski jezik, od njih je 2366 reklo da je njihov materinski jezik hrvatski te su 2383 osobe rekle da koriste hrvatski jezik u obitelji ili među prijateljima (KSH). Najveće se hrvatsko selo u Mađarskoj nalazi u Željeznoj županiji – *Petrovo selo* ima preko tisuću stanovnika.

U Jurskoj županiji 1834 osobama materinski je jezik hrvatski, 1954 osobe govore hrvatskim jezikom u obitelji ili s prijateljima, ukupno je 3329 osoba označilo da govori hrvatski jezik (KSH).

3. Gradišćanskohrvatski jezik

Budući da gradišćanski Hrvati potječu iz udaljenih i različitih krajeva Hrvatske, njihov jezik nije ujednačen. Među današnjim Hrvatima u Gradišću nalazimo tri narječja, isto kao i u Hrvatskoj. Najraširenije među njima je čakavsko narječje. Govornika štokavskog narječja ima nešto manje, dok se kajkavski govori u svega nekoliko sela. Njihov se jezik cijelo vrijeme do dana današnjeg naziva hrvatskim. Budući da su se našli u slovačkom, njemačkom i mađarskom jezičnom prostoru, jezično su se zatvorili i uporno čuvali tradicije (Benčić, 1998a:249). Njihov je jezik u puno stvari ostao dosta arhaičan tako da još uvijek nudi atraktivnu riznicu za istraživanje nekadašnjeg hrvatskog jezika i slaganje tzv. hrvatskog jezičnog mozaika.

Gradišćanski se hrvatski jezik u opisima hrvatskoga jezika obično pojavljuje kao dijalekt, tj. razvijena dijalektna inačica (Benčić, 1998a:249) ili regionalni hrvatski standardni jezik (Kinda-Berlaković, 2011:377).

3.1. Pitanje standardnog jezika tijekom 20. stoljeća

Gradišćanski su se Hrvati, po uzoru na razvoj okolnih jezika, tj. mađarskog, njemačkog i slovačkog, a u manjoj mjeri po uzoru na razvoj hrvatskoga književnog jezika u Hrvatskoj, ozbiljnije počeli baviti svojim idiomom i jezičnim pitanjima (Benčić, 1998:97). Pojavila su se temeljna pitanja o jeziku: 1. Koji jezik upotrebljavati? 2. Treba li upotrebljavati (i standardizirati) svoj hrvatski ili jedan od okolnih obrazovnih jezika? 3. Ako se standardizira hrvatski, do koje mjere? 4. Treba li upotrebljavati hrvatski samo u obitelji, ili u crkvi? 5. Koji jezik treba upotrebljavati u školi i u upravama? (Benčić, 1998a:251) I konačno pitanje, ako hrvatski-koji? Treba li preuzeti normu iz Hrvatske ili manje razvijeni gradišćanskohrvatski? Dakle, treba li čuvati svoju tradicionalnu baroknu normu ili otvoriti jezik prema burnome razvoju književnog jezika u Hrvatskoj? (Benčić, 1998:97)

Pitanje narodnog i standardnog jezika je bilo stalna tema gradišćanskohrvatskih novina. U osmome broju *Hrvatske novine*¹ uredništvo je objavilo odgovor na članak² Mate Karalla koji je oštro kritizirao jezik Hrvatskih novina. Kako kaže, vidi se na člancima "*da su se mučno porodili*" (HN, 1923./8., str. 2.). Uredništvo se u svom odgovoru na kritike bavi pitanjem jezika. Zašto su se članci mučno porodili? "*najveć zato, ča se trsimo, da budu novine va našem narečju pisane ... Va našem narečji pisat je ali zvanredno teško*" (HN, 1923./8., str. 2.). Kako kaže članak samo je nekoliko ljudi uspjelo na domaćem idiomu izraziti svoje misli u potpunosti, npr. Mate Meršić Miloradić. U članku dalje stoji važna misao: "*Naš govor je jedno narečje hrvatskog*". Članak postavlja pitanje je li gradišćanskohrvatski jezik dovoljan za školovane ljude ili će se oni udaljiti od svog idioma jer se na njemačkom (ili na mađarskom) lakše mogu izražavati o puno stvari, terminologiju svoje struke ne mogu naučiti na svom narodnom idiomu, jer u njemu nema tih izraza. Nije ni čudno da je domaći jezik pun germanizama i mađarizama. Ali s druge strane govori se o tome hoće li gradišćanskohrvatska

¹ Hrvatske novine su najstarije i najvažnije novine gradišćanskih Hrvata, tjednik koji izlazi u Beču već od 1923. godine.

² U članku (HN, 1923./8. str.1-2.) Mate Karall, kao i ostali koji su protiv preuzimanja standardnog hrvatskoga jezika, forsira osnivanje *akademije*, koja bi sastavila rječnik, pravopis i gramatiku gradišćanskohrvatskog jezika. O osnivanju je akademije prvi put govorio Ivan Dobrovich u drugom broju *Hrvatskih novina*.

inteligencija imati dovoljno moći, snaga i znanja stvoriti jedan novi književni jezik na temelju gradišćanskohrvatskog idioma. Treba li to uopće napraviti? Stvaranje novih riječi nema smisla kad već postoji jedan hrvatski standardni jezik kojemu gradišćanskohrvatski, kao jedno narječje tog jezika, pripada.

"Zač ovde nove riči stvarat kad je imamo va u književnom jeziku? ... Zač se udaljiti od književnoga jezika, a na mesto prebližavanja? Ćemo li moć mi va diaspori živući Hrvati zaista tuliko delat, i tuliko dobroga dugovanja za naše ljude pisat, da je zadovoljno? Naši učni ljudi ćedu nimške škole pohodit, a neće je za jednom vrimenom nimški duh obladat? Od ovog se ali ne bojim, ali pitat moram, ćedu-li naši učni ljudi uz delo i skrb za vsakidanji kruh tuliko oduševljenja (Begeisterung) i časa imat, da se i za ovo brinu?" (HN, 1923/8., str. 2.)

Neki su s druge strane forsirali osnivanje akademije i razvoj gradišćanskohrvatskog književnog jezika. Tako i Mertin Mersich u članku pod naslovom *Hrvatska akademija, pravopis, književni jezik?* objavljenom u dvanaestom broju Hrvatskih novina 1923. godine. Žali se kako sve manje i manje Hrvata govori hrvatskim jezikom u Gradišću, pogotovo oni koji žive u gradovima: *"Koliko hrvackih obitelji je po varoših, kade se hrvatski starji svojom dicom po hrvacku ne pominadu. Čudno je vo umamljenje narodnosti! Štimamo, da ni – ne va Europi, nego po celom svitu oš ki mar kako maljkurni narod, koga bi sram bilo svoj materinski jezik govorit, kot je mnoge-mnoge hrvate."* Tvrdi da svi gradišćanski Hrvati govore jedan jezik, a razlike su, kako on tvrdi, u pravopisu. *"da va pravopisi nismo jednaki, da edni belo, ter, prst, bil pišu, a drugi bielo, tier, perst, bio itd."*³ Dolazi do pitanja: koji bi idiom mogao biti temeljem gradišćanskohrvatskog književnog jezika? Njegov odgovor je nedvosmislen, jedino jezik naroda može biti temelj književnog jezika. Dakle, govorni jezik i jezik koji je sačuvan u gradišćanskohrvatskim književnim djelima su važni. *"Ada od ljudi se moramo učit govorit i pisat. Od njih ćemo se naučit oš mnoge riči."* *"Pravi govor naših ljudih je zadržan va naših starih knjigah."* Odbija ideju preuzimanja hrvatskoga standardnog jezika⁴ i forsira tvorbu novih gradišćanskohrvatskih riječi: *"Ni triba, da si riči idemo posudit Zagreb, ali oš dalje! Vadimo neg iz svojih zviranjkov. Pak ćemo se morat naučit iz stabla, iz korena ričih nove riči tvorit krez nastavke. Naš jezik je zvanaredno bogat va nastavkih. Na nove ideje, nove riči."*

Godine 1948. osnovan je *Hrvatski akademski klub* u Beču, a časopis *Glas* bio je programskim časopisom mladih intelektualaca članova kluba. U trećem broju je objavljen članak pod naslovom *Ciljevi našeg pokreta*, temeljni dio članka je programski govor Martina

³ Jako je zanimljivo da izgovor odnosno refleks jata i slogotvorno *r* smatra pravopisnim pitanjima.

⁴ Hrvatski jezik u članku naziva i "illirskim".

Prikosovića koji je održao na sastanku u Filežu: *"što mi pokušavamo raditi, znak je gibanja naše nacionalne manjine"*, *"... nas pelja zajedničkom cilju: kulturnom napredku naše nacionalne manjine."* Za kulturni napredak je potreban i književni jezik, no gradišćanskohrvatski dijalekt ne može dostići nivo standardnog jezika. *"Naša najveća zadaća, naš cilj, pa ako hoćete, da to nazovem programom, jeste, da polako sprovodimo hrvatski književni jezik u naš hrvatsko-gradišćanski prostor. Zadaća naše nove generacije mora se sastojati u tome, da mi evolucionim putem prihvatimo hrvatski književni jezik i da ga prilagodimo u našoj nacionalnoj manjini, kao književni jezik svih živućih Hrvata."* Zanimljivo je da, kao i uredništvo Hrvatske novine u članku iz 1923. godine, tako i Prikosović gradišćanskohrvatski smatra dijalektom hrvatskoga jezika. Važna je činjenica da je ovaj članak – za razliku od prijašnjeg - napisan čistim standardnim hrvatskim jezikom.

Čitatelj Jure Kostanj objavio je članak u rublici *Ča nam pišu naši štitelji* u Hrvatskim novinama. (HN, 1963./3., str. 3.) Autor se žali zbog toga da taj *"lip"* jezik koji se kroz četiri stoljeća *"razvijao, obnavljao, poboljšavao i svitlao"* govori sve manje i manje ljudi, a sve više i više njih govori njemačkim. Protivi se korištenju standardnog hrvatskog jezika, dapače, kaže da je uvođenje standardnog hrvatskog u školama jedan od uzroka smanjivanja broja govornika hrvatskoga u Gradišću. *"Pretežni dio roditeljev školske dice ne želi književnoga jezika i zato sve više potribuje podučavanje u jedino nimškome jeziku za njihovu dicu. Stoga i mnogi šalju svoju dicu u nimške škole u susjedska sela ili u glavne škole. ... Književni jezik ima jedva izgleda, da će donesti korist narodu; ali škode more mnogo donesti."* Što se književnog jezika tiče autor kaže: *"Mi bi u prvom redu tribali biti zadovoljni s našim narječjem i to čisto našim gradišćanskim narječjem. ... Ov naš jezik je našem narodu više prilagodjen, ar njega on pozna i njega uz svu svoju slabost još nekako tolerira u školi."* Dakle, priznaje slabost, nedostatak gradišćanskohrvatskog idioma, ali ne kaže da bi trebalo nešto više. Prema njemu je narodni jezik najvažniji za opstanak gradišćanskih Hrvata. Gradišćanci trebaju prihvatiti te nedostatke jezika i moraju mu ostati vjerni, jer je on njihov, njima pripada, a ne koristiti neki jezik koji im je strani.

Dvojba narodnog i standardnog hrvatskog jezika još uvijek je ostala, makar je jako važno spomenuti da su zadnjih nekoliko godina objavljeni rječnik i gramatika gradišćanskohrvatskog književnog jezika i gradišćanskohrvatski književni jezik je normiran na temelju čakavskog dijalekta, ikavsko-ekavskog govora sjevernoga i srednjega Gradišća (Meršić, 2010:88).

4. Dostupnost hrvatskog jezika u Gradišću

Hrvatski se jezik najviše upotrebljava unutar obitelji, prijateljskih grupa te susjeda. Ipak postoji nekoliko važnih mjesta na kojima se i dalje koristi hrvatski jezik. Neke organizacije imaju jako važnu ulogu u njegovanju hrvatske kulture, pa također i u očuvanju jezika.

Tradicionalno su crkva i škola imale najvažniju ulogu u njegovanju jezika. Međutim, u današnjici sve veću i veću ulogu u očuvanju gradišćanskohrvatskog jezika imaju mladi bendovi i festivali, pogotovo kad je riječ o mladom stanovništvu. U ovom dijelu rada ćemo istraživati dostupnost hrvatskog jezika u Gradišću, od zakonske pozadine upotrebe hrvatskog jezika sve do pjesama mladih gradišćanskohrvatskih bendova.

4.1. Zakonska pozadina

Austrijski se Državni ugovor iz 1955., i to posebno članak 7., smatra „Magna Chartom“ manjinskih prava u Republici Austriji (Stoisits, 2002:21). Članak 7. Državnog ugovora (BGBl. Nr. 152/1955) određuje manjinska prava austrijskih državljana Slovenaca i Hrvata u Koruškoj, Gradišću i Štajerskoj. Prema tom članku pripadnici tih dviju manjina imaju pravo na svoje organizacije, sudstvo i tisak na vlastitom jeziku. Također imaju pravo na osnovno podučavanje na slovenskom i hrvatskom jeziku. U dvojezičnim kotarima, prema članku, sastave se nazivi i natpisi topografske naravi na slovenskom i hrvatskom jeziku kao i na njemačkom. Makar za gradišćanske Hrvate nikada sva manjinska prava nisu bila ispunjena, ipak je članak 7. Državnog ugovora posljednjih desetljeća postao najvažnijim saveznikom Hrvata u Gradišću (Stoisits, 2002:22-23).

U Mađarskoj od 1994. godine Hrvati imaju svoje manjinske samouprave koje izabiru pri lokalnim izborima. Lokalne su manjinske samouprave povezane po cijeloj Mađarskoj. U državnoj su samoupravi gradišćanski Hrvati zajedno s ostalim hrvatskim manjinama iz cijele Mađarske (Kuga).

4.2. Hrvatski jezik u školama

Odredbe ustava i zakona Republike Austrije (čl. 7. Državnog ugovora, članak 1. Zakona o manjinskom nastavi u Gradišću iz 1994.) pripadnicima nacionalne manjine jamče ustavno pravo na nastavu na vlastitom jeziku (Kolonovits, 2002:32)

Gradišćanski su Hrvati već od vremena Marije Terezije imali svoje škole i svoje udžbenike na hrvatskom jeziku (Kinda-Berlakovich, 2012:74). Dvojezična dakle nastava ima dugu tradiciju u gradišćanskim Hrvatima (Kinda-Berlakovich, 2005:61). Tijekom povijesti model i način nastave na hrvatskom jeziku više su se puta mijenjali. Nakon 1921. godine raspadom Austro-Ugarske u selima, koja su pripadala Austriji po Trianonskom sporazumu, ulogu je mađarskog jezika preuzeo njemački. Veliki dio gradišćanskih Hrvata trebao je što brže naučiti njemački jezik (Kinda-Berlakovich, 2012:74). Tako je njegovanje materinskog hrvatskog bilo tek na drugom mjestu. Prije Drugog svjetskog rata po postotku je Hrvata, tj. manjine, bio određen nastavni jezik u školama. U srednjem Gradišću sela su bila jednojezična, u njima je i nastava bila jednojezična – na hrvatskom jeziku (Kinda-Berlakovich, 2012:76). Nakon „Anschlusa“ hrvatski je nastavni jezik bio zabranjen. To razdoblje ostavilo je duboki trag, hrvatski se jezik smatrao manje vrijednim od njemačkog (Kinda-Berlakovich, 2012:76). Hrvatski se jezik kasnije vratio u škole, no od petog razreda predmete su slušali na njemačkom jeziku. Gradišćanskohrvatski jezik još nije bio normiran što je otežalo rad učitelja. S druge strane djeca su morala njemački jezik tako dobro naučiti da mogu pratiti nastavu na njemačkom u višim razredima. Stoga se sve više i više podupirao njemački jezik u nižim razredima (Kinda-Berlakovich, 2012:77-78).

Novi školski zakon iz godine 1994. učitelji zovu „početkom konca dvojezičnoga školstva u Gradišću“ (HKD). Roditelji mogu odjaviti svoju djecu s dvojezične nastave, dijete ostaje u razredu, no više ne sluša nastavu na hrvatskom jeziku. U mnogim školama tako je nestala dvojezična nastava, u njima se hrvatski jezik uči kao predmet, tu se više ne može govoriti o hrvatskom nastavnom jeziku samo o nastavi hrvatskog jezika (Kinda-Berlakovich, 2012:79). U Gradišću nema više ni jedne osnovne škole s isključivo hrvatskim nastavnim jezikom (Ščukanec, 2011:34).

U Gradišću su uvedeni mješoviti jezični dječji vrtići (Kolonovits, 2002:34). U njima najviše ovisi o odgojiteljicama, odnosno o njihovim jezičnim kompetencijama do koje se mjere koristi hrvatski jezik. U nekim se vrtićima igra i govori na hrvatskom jeziku, dok se u drugima nauči tek nekoliko pjesama na hrvatskom jeziku (HKD).

U Gradišću postoji više dvojezičnih srednjih škola, u njima je hrvatski jezik obavezan izborni predmet. U školskoj se je godini 2013./2014. 227 novih školaraca upisalo u dvojezične srednje škole (ORF). U Gornjoj Borti postoji dvojezična gimnazija. U školama u Borti i Željeznom zaposlena su dva asistenta u nastavi hrvatskog jezika. Asistenti su izabrani posredovanjem Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske (DUHIH). Također je važno spomenuti da je gradišćanskohrvatski jezik dostupan i u visokom školstvu, na bečkoj slavistici u programu su predavanja o gradišćanskohrvatskoj književnosti i jeziku te jezične vježbe gradišćanskohrvatskog jezika (HKD).

Međutim, ne smijemo zaboraviti da bitan dio gradišćanskih Hrvata živi u Beču, gdje inače žive u velikom broju Hrvati koji su se preselili zadnjih nekoliko desetljeća iz Hrvatske, i u njihovom slučaju nema nikakvih odredbi o školstvu na hrvatskom jeziku. Veliki je problem školstva pripadnika hrvatske manjine u Beču (Kolonovits 2002:33).

U mađarskom dijelu Gradišća jedina se hrvatsko-mađarska dvojezična škola nalazi u Petrovom Selu, u ostalim manjinskim školama se u 4-5 sati tjedno uči hrvatski jezik kao predmet. Gimnazije su s hrvatskim nastavnim jezikom u Budimpešti i Pečuhu (Emberi jogok).

4.3. Hrvatski jezik u medijima

U Austriji izlaze najstarije novine hrvatskih manjina na hrvatskom jeziku, tjednik *Hrvatske novine* pokrenut je 1910. godine (Kukavica, 2010:202). Tjednik izlazi petkom u nakladi od 3400 primjeraka, fokusiran je na aktualne događaje povezane uz život Hrvata u Austriji (HKDa).

Hrvatski akademski klub u Beču tromjesečno izdaje svoj časopis *Novi glas*. Teme su časopisa uglavnom manjinska politika, kulturni život i književnost (HKDa). Na austrijskom se državnom radiju od 70-ih godina emitira emisija na hrvatskom jeziku, hrvatski se program svakodnevno javlja u večernjim satima i traje 40 minuta. Na državnoj se televiziji hrvatska emisija „*Dobar dan, Hrvati*“ javlja nedjeljom u pola sata. Emisija se bavi aktualnim vijestima gradišćanskih Hrvata (HKDa). Na internetskim stranicama različitih hrvatskih društava dostupno je nekoliko privremenih ili redovitih mrežnih (on-line) emisija.

U Mađarskoj hrvatske manjinske grupe imaju zajednički tjednik *Hrvatski glasnik*. Tjednik se Hrvata u Mađarskoj bavi pitanjima hrvatske manjine na različitim dijelovima Mađarske, djelomično dakle i aktualnim događajima gradišćanskih Hrvata. Zanimljivo je da je tjednik pisan jezikom različitih manjinskih grupa, svaki autor piše na svojem idiomu.

Također su zajedničke svih manjinskih grupa emisije na hrvatskom jeziku i na televiziji i radiju. Televizijska se emisija „*Hrvatska kronika*“ na hrvatskom jeziku javlja jedan put tjedno, prikazuje aktualnosti iz života Hrvata u Mađarskoj. Na programu Mađarskog radija za manjine emitira se 120 minuta dnevno na hrvatskom jeziku.

4.4. Religija, folklorna društva, organizacije

Gotovo svako gradišćansko-hrvatsko selo ima svoj tamburaški sastav. Gradišćanski su Hrvati čvrsto povezani sa svojim selom. Oni koji žive u Beču gotovo svaki vikend idu u svoje selo, a olakotna je okolnost relativno mala udaljenost između Gradišća i Beča. Jako su aktivni u folklornim i ostalim društvima (Ščukanec, 2011A:83). Tamburaški sastavi i ostala folklorna društva imaju jako važnu ulogu u očuvanju i njegovanju hrvatskih tradicija, kulture te također i hrvatskog jezika. Društva su povezana s upotrebom hrvatskog jezika.

U Beču djeluju dva kluba gradišćanskih Hrvata. Hrvatski studenti osnovali su Hrvatski akademski klub (HAK) 1948. godine u Beču. HAK, osim organiziranja tečajeva hrvatskog jezika, koncerata i različitih društvenih događaja, aktivno se bori za manjinska prava gradišćanskih Hrvata, održava seminare, podupire očuvanje i razvijanje gradišćansko-hrvatskog jezika. HAK se također bori za ispunjenje članka 7. Državnog ugovora i za uvođenje hrvatskog kao službenog jezika u određenim kotarevima u Gradišću. Dalje, važno je spomenuti da je HAK glavni organizator najvećeg omladinskog festivala *Dan mladine* u Gradišću te izdaje svoj časopis pod naslovom *Novi glas*.

4.5. Mladi hrvatski bendovi i glazbeni festivali u Gradišću

Najveći se glazbeni festival hrvatske omladine *Dan mladine* održava svake godine početkom rujna uvijek na drugoj lokaciji diljem Gradišća. Festival se seli svake godine po principu da je jedne godine u južnom Gradišću, sljedeće srednjem pa treće u sjevernom. Sela se natječu za organizaciju festivala. Tijekom trodnevnog festivala, uz poznate bendove iz Hrvatske, nastupaju mladi bendovi iz Gradišća. Godine 2013. održan je 41. Dan mladine u Bandolu.

Mlade grupe osim poznatih hitova iz Hrvatske, sviraju i vlastite pjesme napisane na gradišćansko-hrvatskom jeziku. Poznatiji su bendovi: *Elektrikeri*, *Coffeeshock Company*, *Turbokrowodn*. U Mađarskoj je najpopularniji bend *Pinkica* koji dolazi iz Petrovog sela.

Grupa nastupa na različitim hrvatskim balovima i večerima diljem Mađarske. Pjevaju poznate hitove iz Hrvatske, ali su 2012. godine objavili svoju prvu pjesmu *Mirno more*.

Od svih tih bendova istaknuo bih jedan pod imenom *Kacavida*. Teme većine njihovih pjesama su Gradišće, multikulturalnost te važnost materinskog jezika. Članovi benda, osim toga što zabavljaju mlade Gradišćance na koncertima, svojim tekstovima upozoravaju na značajnost svog hrvatskog jezika, te da sudbina kulture i jezika najviše ovisi o mladim ljudima: To vidimo iz sljedećeg citata – pjesma se zove *Govorite*:

*„Hej ljudi, ste čuli ča se med nami povida?
Ste znali da naš hrvatski jezik izumira?
Vi na šanku, prijatelji, ste znali da nas već nij čuda?
Hej ljudi, je li znate vi razlog za ve probleme?
Bori se, bori se naša hrvatska rič,
ne shrani i ne predaj se, ooh
Bori se, bori se naš hrvatski jezik
zbudi se i širi se. Bori se!”⁵*

5. Istraživanje

Anketa se sastoji od četiri dijela. U prvom su dijelu postavljena opća pitanja, odnosno pitanja povezana s jezičnom uporabom u ispitanikovu rodnom mjestu. Drugi dio ankete bavi se upotrebom jezika u ispitanikovo obitelji. U trećem dijelu ankete pitanja su vezana uz jezik u školi i učenje hrvatskoga jezika tijekom školovanja, dok se četvrti dio bavi ulogom i upotrebom hrvatskog jezika u ispitanikovu današnjem životu.

Anketiralo se putem ankete objavljene na internetu. Ispitanike sam pronašao preko svojih osobnih kontakata. Također sam i sam sudjelovao na festivalu u Gradišću, na kojem sam upoznao puno mladih Gradišćanaca. Uostalom puno podrške i pomoći u pronalaženju mogućih ispitanika dobio sam od različitih hrvatskih organizacija u Gradišću.

⁵ Izvor: www.kacavida.at

5.1. Ispitanici

Anketiralo se 32 ljudi starosti između 18-35 godina. Trudio sam se pronaći ispitanike iz različitih krajeva Gradišća kako bi istraživanje bilo što reprezentativnije. Devet ispitanika dolazi s mađarske strane Gradišća, iz Sambotela, Hrvatskog Židana, Plajgora, Petrovog Sela i Koljnofa. Od njih jedna osoba sad živi u Hrvatskoj, a jedna u Budimpešti, dok ostali i dalje žive u mađarskom dijelu Gradišća. Jedna ispitanica dolazi iz Devinskog Novog Sela, iz Slovačke, gdje živi i danas. Iz Austrije dolaze 22 ispitanika, iz sljedećih mjesta: Pinkovac, Gerištof, Gornja Pula, Uzlop, Vincjet, Filež, Trajštof, Veliki Borištof. Troje njih rodilo se u Beču. Danas 12 njih živi u Beču, a jedan u Željeznu. Međutim, moram napomenuti da je više osoba označilo dva naselja kao mjesto današnjeg stanovanja. To su obično Beč i jedno gradišćansko selo. Znači ti ljudi su usko povezani s rodnim selom usprkos tome što žive, rade ili studiraju u Beču. Ta povezanost ne znači samo povezanost s obitelji ili selom, već i s jezikom i kulturom.

Anketa je bila napisana standardnim hrvatskim jezikom, znači ispitanicima je bilo potrebno i poznavanje, tj. razumijevanje hrvatskog standardnog jezika⁶.

5.2. Jezična upotreba u ispitanikovu rodnom mjestu

Prije svega zanimalo me je iz koje sredine dolazi ispitanik te koji je status hrvatskog jezika u njoj. Koristi li se hrvatskim jezikom, i ako da, do koje mjere i u kojim životnim situacijama? Također sam smatrao važnom i činjenicu gdje stanuje ispitanik sada. Ona će biti u posljednjom dijelu ankete uistinu važna.

U prvom su dijelu ankete postavljena pitanja vezana uz uporabu hrvatskog (ili drugog jezika) u rodnom mjestu ispitanika, dakle govori li se hrvatskim u tom mjestu i ako da, onda u kojim situacijama. Također je postavljeno jedno pitanje koje se odnosi na uporabu jezika u svakodnevnoj situaciji, tj. na kojem jeziku pozdravljaju ljudi jedni druge?

Svi su ispitanici potvrdili da se govori hrvatskim jezikom u njihovu rodnom mjestu⁷. Tipična mjesta na kojim se u svim selima koristi hrvatski jezik su: kuća, crkva, krčma i škola. Jedan je ispitanik spomenuo čak i vatrogasni dom, tj. „*ognjobranski stan*“. Također je više

⁶ U nekoliko slučajeva je došlo do zabune zbog toga, no većina nije imala probleme s time.

⁷ Devinsko Novo Selo je sad dio grada Bratislave, naravno pitanja se odnose samo na Devinsko Novo Selo, a ne na cijelu Bratislavu.

ispitanika reklo da se hrvatski govori i na festivalima. Na pitanje na kojem jeziku pozdravljaju ljudi jedni druge samo je jedan ispitanik rekao da se pozdravljaju isključivo na njemačkom. Također, jedan je rekao da se u njegovu mjestu pozdravljaju isključivo na mađarskom jeziku. U ostalih ispitanika rezultati su pokazali da ljudi pozdravljaju jedni druge na dva jezika, tj. uz hrvatski jezik, na njemačkom ili na mađarskom. Za jedno je mjesto ispitanik naveo čak sva tri jezika.

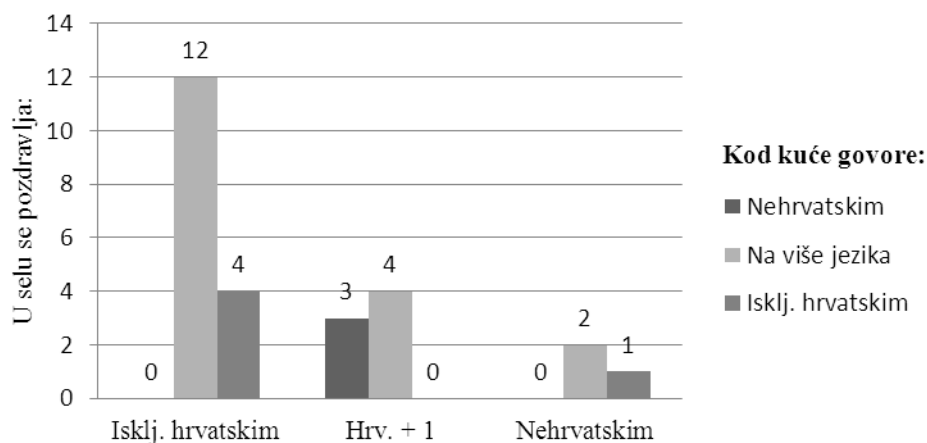
Dakle, u slučaju gradišćanskih sela navedenih u anketi možemo govoriti o dvojezičnosti. Hrvatski se jezik aktivno koristi u svakodnevnim situacijama uz službeni jezik te države, dakle njemački, mađarski ili slovački.

5.3. Jezik u obitelji

U drugom se dijelu ankete ispituje jezična situacija unutar ispitanikove obitelji. Postavljena su pitanja vezana uz jezičnu uporabu između ispitanika i roditelja, ispitanika i sestre ili brata – ako ih ima – te roditelja i njihovih roditelja. Zanimalo me s jedne strane to pojavljuje li se dvojezičnost unutar obitelji, odnosno govore li istim jezikom sve generacije u obitelji. Međutim, s druge strane sam ipak htio vidjeti dolazi li do dvojezičnosti u kasnijim životnim situacijama?

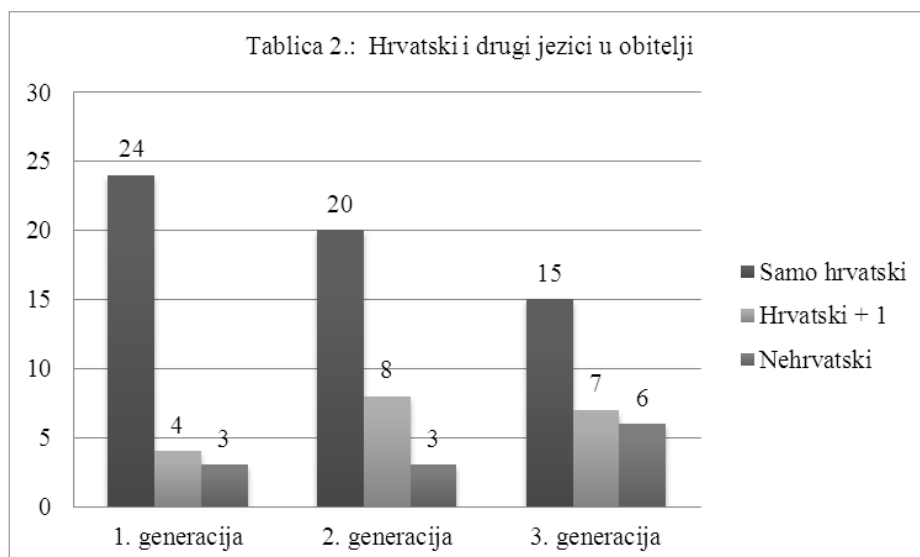
Dva su ispitanika rekla da kod kuće s roditeljima isključivo govore mađarskim jezikom, a samo jedan njemačkim. Dakle, samo troje od svih njih ne govori hrvatski kod kuće. Od njih troje samo je jedna ispitanica rekla da je materinski jezik roditelja hrvatski i da roditelji govore hrvatskim jezikom sa svojim roditeljima – kao i ispitanica s bakom i djedom – ali međusobno i sa svojim djecom više ne, nego samo na mađarskom. U slučaju te obitelji došlo je do promjene jezika između dviju generacija.

Tablica 1.: Jezici u selu i u obitelji

U Tablici 1. vidimo kakav je odnos upotrebe hrvatskog jezika u selu i u obitelji. Vidimo da u selima u kojima se ljudi međusobno pozdravljaju isključivo na hrvatskim nema obitelji u kojima se ne govori hrvatski jezik.

Dvadeset je anketiranih reklo da kod kuće isključivo govore hrvatskim jezikom. Od njih u dva slučaja roditelji međusobno govore i hrvatski i njemački, znači kod njih u najmlađe generacije njemački je jezik nestao. U osam obitelji postoji dvojezičnost, u šest od njih govore se mađarski i hrvatski jezik, u jednoj njemački i hrvatski, dok isto u jednoj slovenski i hrvatski jezik. U ovom slučaju materinski jezik jednog roditelja je hrvatski dok je drugog slovenski. Istovremeno vidimo da češće dolazi do dvojezičnosti u obitelji koje žive u mađarskom dijelu Gradišća, nego u onima s austrijske strane. Od osam ispitanika iz dvojezičnih obitelji samo troje govori isključivo hrvatskim jezikom s bakom i djedom. Dvojezičnost se kod sedam ispitanika javlja i u jezičnoj komunikaciji sa svojom sestrom ili bratom.

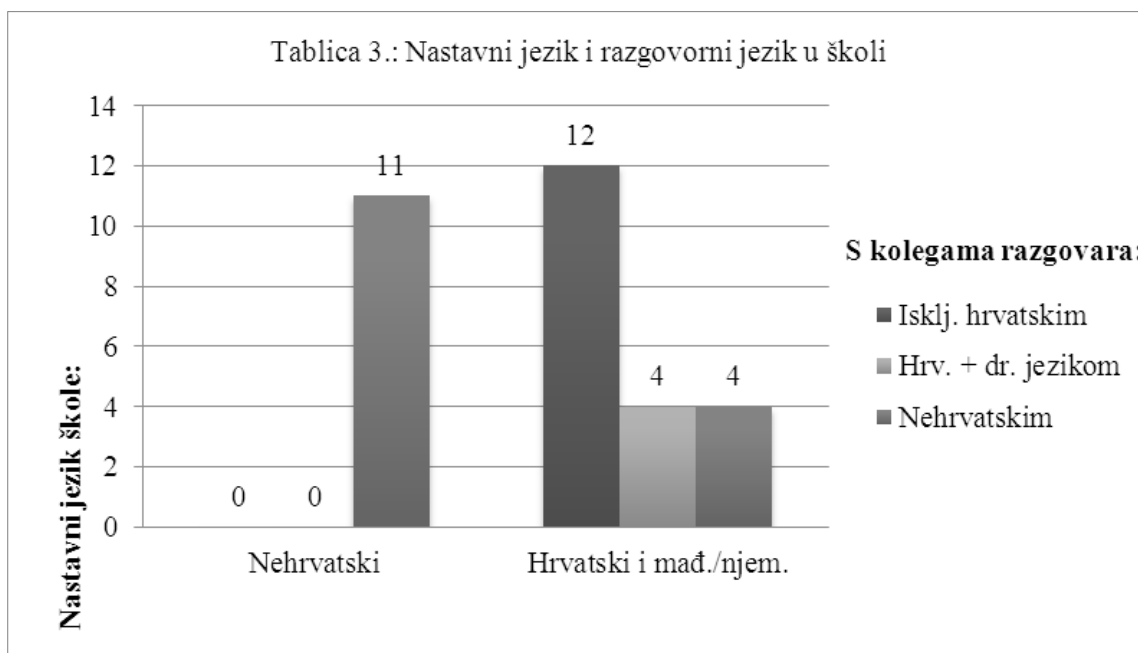
U Tablici 2. vidimo koliko se jezika koristi u obitelji u različitim generacijama, govori li se isključivo hrvatskim jezikom ili uz hrvatski jezik također nekim drugim, odnosno u koliko se obitelji ne koristi hrvatski jezik. Prva generacija označava jezičnu upotrebu između roditelja i njihovih roditelja (31 odgovor), 2. generacija između ispitanika i roditelja (31), dok 3. generacija između ispitanika i braće (28). Vidimo da se smanjio broj onih obitelji u kojima se govori isključivo hrvatskim jezikom, a povećao se broj onih u kojima se ne koristi hrvatski jezik.

Skoro su u svih ispitanika blagdani u krugu obitelji održani na hrvatskom jeziku. Samo u dvije obitelji nisu na hrvatskom (mađarski ili njemački), odnosno u pet obitelji blagdani su održani dvojezično. Kako kaže jedan ispitanik, njemački se jezik pojavio u njih na blagdanima jer novi partneri, tj. članovi obitelji ne znaju hrvatski. Također, većina se ispitanika moli na hrvatskom, odnosno zna molitve na hrvatskom jeziku. Ta činjenica također potvrđuje ulogu Crkve, odnosno vjerskog života u očuvanju hrvatskoga jezika. Kako kaže ispitanica iz Slovačke, makar je misa na slovačkom, oni ipak uče pjesme na hrvatskom jeziku: „na žalost u našem selu se hrvatski nije koristil u crkvi zadnjih 150 godina, te je vjerski žitak poviezan sa slovačkim. Na Božić si ali jačimo naše hrvatske pjesme. Jednu hrvatsku dičinju molitvu imam: Andjelak muoj čuvar muoj, hodi s manu na pokuoj, tr me čuvaj saku nuotj da si tielo odpočine a dušica nezagine tako dalje.“

5.3. Jezik u školi

U trećem su dijelu ankete postavljena pitanja vezana, s jedne strane, uz jezik nastave u osnovnoj, odnosno u srednjoj školi. Pojavljuje li se hrvatski jezik u školi? Smatraju li roditelji važnim da dijete treba učiti hrvatski jezik u školi? Uči li se standardni hrvatski u školi, odnosno koji se hrvatski idiom uči u školi? Međutim, s druge strane zanimalo me na kojem je jeziku ispitanik razgovarao sa svojim školskim prijateljima i kolegama tijekom školovanja?

Od ispitanika koji dolaze s mađarske strane Gradišća (9), samo je troje imalo nastavu na više jezika, tako i na hrvatskom u osnovnoj školi, ostali su učili sve predmete na mađarskom jeziku. Ispitanica iz Devinskog Novog Sela imala je nastavu na slovačkom jeziku. S austrijske su strane samo četiri ispitanika rekla da je nastava bila na njemačkom jeziku, s time da je većina od njih četvero pohađala osnovnu školu u Beču. Ostali su imali dvojezičnu nastavu, kako je odgovorio ispitanik iz Uzlopa: „*odvisilo je od učitelja ili učiteljice, hrvatski i njemački*“. Većina onih koji su imali nastavu na hrvatskom jeziku, imali su to na gradišćansko-hrvatskom, samo su četiri od njih rekli da su radili i standardni hrvatski jezik uz narodni.

U Tablici 3. vidimo da je ukupno petnaest anketiranih govorilo isključivo na njemačkom, mađarskom ili na slovačkom jeziku s kolegama iz osnovne škole, što je puno više, nego broj onih koji su imali jednojezičnu nastavu. Izvan škole trinaest je ispitanika učilo hrvatski jezik na nekom tečaju jezika koji je organizirala lokalna samouprava ili u Hrvatskoj.

Što se srednje škole tiče, devetnaest ispitanika više nije imalo hrvatski jezik u srednjoj školi. Od onih koji su imali jednojezičnu (nehrvatsku) nastavu u osnovnoj školi, samo je jedan ispitanik išao dalje u srednju školu s hrvatskim nastavnim jezikom. Samo je dvanaest ispitanika razgovaralo s kolegama iz srednje škole (i) na hrvatskom jeziku, čak tri i od onih, koji nisu imali hrvatski jezik u školi. Deset ispitanika je reklo da su učili standardni hrvatski jezik u školi, a jedanaest gradišćanskohrvatski. Troje njih označilo je i standardni i gradišćanskohrvatski jezik.

Skoro svi idu na hrvatske festivale u Gradišću, a nekoliko njih bilo je i u kampu u Hrvatskoj. Najpopularniji festival je Dan mladine koji se održava svake godine na drugoj lokaciji u Gradišću, a na kojem nastupaju hrvatski bendovi iz Gradišća kao i popularni izvođači iz Hrvatske.

5.4. Hrvatski jezik u današnjem životu

U zadnjem, dakle četvrtom dijelu ankete proučava se uporaba hrvatskoga jezika u današnjem životu ispitanika. Ovaj je dio najvažniji i, naravno, najzanimljiviji dio ankete. Koji mu/joj je prvi jezik u današnjem životu, odnosno koji jezik koristi najviše? Zanimalo me dolazi li do dvojezičnosti, odnosno koristi li ispitanik u svojem današnjem životu isti jezik koji je koristio kod kuće s roditeljima ili u školi. S druge je strane isto jako važno koristi li ispitanik uopće hrvatski jezik te ako da, u kojim situacijama? Koju ulogu ima hrvatski jezik u njegovu današnjem životu? Pitanje je iznimno bitno, osobito ako ispitanik živi u Beču ili u bilo kojem gradu izvan Gradišća. Bitna su i pitanja koja se odnose na ispitanikov stav prema hrvatskom jeziku. Smatra li prednošću poznavanje hrvatskoga jezika? Ako da, koji mu je idiom hrvatskoga jezika korisniji, narodni ili standardni hrvatski? Tražio sam da navode neku konkretnu situaciju (ako se sjećaju ijedne) u kojoj su imali korist hrvatskoga jezika. Zadnja pitanja vezana su uz budućnost. Hoće li svoju djecu naučiti hrvatski? Naravno, kod ovog pitanja me zanimalo i koji. Također sam htio saznati kako vide budućnost hrvatskog jezika u Gradišću.

Na pitanje „Koji jezik koristiš najviše u današnjem životu?“ pet ispitanika odgovorilo je da koristi dva ili više jezika, dakle hrvatski i mađarski, odnosno hrvatski i njemački. Jedan je ispitanik od njih petero rekao da koristi čak tri jezika u svakodnevnom životu. Od njih petero samo ih dvoje dolazi iz dvojezične obitelji, znači kod troje je ispitanika došlo do dvojezičnosti. To uglavnom znači da kod kuće govore hrvatskim jezikom, a na poslu i

fakultetu njemačkim ili mađarskim. Čak je osam ispitanika stavilo hrvatski jezik na prvo mjesto, dakle da najviše koriste hrvatski jezik. Ukupno dvadeset ispitanika govori hrvatski jezik u današnjem životu.

Od onih ispitanika koji su u djetinjstvu kod kuće govorili hrvatskim jezikom, šest ispitanika danas ga više ne koristi. Samo polovica njih živi u Beču, ostali su i dalje u Gradišću.

Mjesta i situacije u kojima se koristi hrvatski jezik u današnjem životu: na prvom je mjestu kod gotovo svih ispitanika obitelj, a osim toga, u krugu prijatelja te u crkvi. Važna su i različita kulturna te folklorna društva, odnosno festivali, tzv. *Fešti* pa čak i sport. Kako su rekli sami ispitanici: „*brojim, ljubim, molim, psujem :), pjevam u hrvatskom, folklor itd.*“, „*ako moguće, u svakoj situaciji: kod sporta, u crkvi, u općinskom stanu, u gostionici, s prijateljima, ...*“

Glazba i folklorni život imaju jako važnu ulogu u očuvanju hrvatskog jezika i kulture. Svi anketirani slušaju hrvatsku glazbu. Većina njih sluša i gradišćanske bendove i bendove iz Hrvatske, odnosno iz Bosne i Hercegovine. Najpopularniji su svakako tamburaški sastavi. Međutim, puno njih sluša i mlađe gradišćanske bendove: Pinkica, Ritam Cafe, Kacavida, Pax, Turbokrowodn, koji s jedne strane sviraju svoje pjesme, s druge strane uspješnice iz Hrvatske, odnosno iz bivše Jugoslavije. Iz Hrvatske su popularni izvođači: Prljavo kazalište, Parni valjak, Oliver, Gibonni, Novi Fosili. Dobar dio tih izvođača već je više puta nastupao na festivalima mladih u Gradišću, vjerojatno su zbog toga i popularni⁸.

⁸ Novi Fosili - 2012. Dan mladine u Trajštofu, Prljavo kazalište - 2009. Dan mladine u Hrvatskom Jandrofu, 2013. Dan mladine u Bandolu, Gibonni- 2013. Hrvatski bal gradišćanskih Hrvata u Beču, Oliver Dragojević-

Ispitanici su uglavnom emocionalno vezani uz hrvatski jezik. Na pitanje kako razmišljaju o hrvatskom jeziku, koju ulogu on ima u njihovom životu došli su, između ostalog i ovi odgovori: „*pošto mi je materinski jezik, potreban mi je za svakidašnji život*“, „*emocionalno mi je najvažniji jezik*“, „*gradišćanskohrvatski jezik je moj materinski jezik, jezik obitelji, najbližih prijateljev, emocionalan jezik*“, „*Jako se trudimo međ prijatelji da obdržimo naš jezik, da se ne izgubi kod se je na žalost već u puno sela.*“, „*dio svojega identiteta kao i slovenski i njemački*“, „*Ja mislim da je to pitanje mogega srca, da mi je to nekaj osobno, u čemu dišem, gibljem se i ljubim.*“, „*govorim hrvatski kad nek ide jer mi je materinski jezik i mi obdržanje ovoga jezika na srcu leži*“. Samo je jedan od svih ispitanika imao negativno mišljenje: „*Na žalost ne tako važnu*“.

Svi ispitanici smatraju prednošću poznavanje hrvatskog jezika. Prije svega spominju ljetovanja u Hrvatskoj kao konkretnu situaciju u kojoj je poznavanje hrvatskog jezika bila prednost, kao i u traženju posla – svaki se jezik računa. Mnogo njih smatra da poznavanje hrvatskog jezika pomaže u razumijevanju ostalih slavenskih jezika te u učenju stranih jezika. Naravno, hrvatski je jezik jako važan u komunikaciji s gradišćanskim Hrvatima iz drugih država odnosno s Hrvatima iz Hrvatske. Nekoliko od odgovora: „*U poslu ako ima ljude ki (već) ne govore nimški jezik ali zato kakov slavski jezik. Itd.*“, „*da, uz to da razumjem i sve ostale južnoslavenske jezike, mi je uvijek bilo lakše učiti nove jezike jer odrasla dvojezično*“, „*da, na svaki način! na odmoru (cijene su povoljnije ;) pri upoznavanju gradišćanskih hrvatov iz ugarske/slovačke*“, „*da, na dlu razumim moje klijente iz rusije, hrvatske, bosnije itd. , na odmoru u hrvatskoj morem se pominat s domaći*“.

Skoro su svi rekli da je važno poznavati i standardni hrvatski jezik, ne samo svoj gradišćanskohrvatski. Istaknuli su da je važno poznavati što više (slavenskih) jezika. Samo je jedan ispitanik rekao da mu nije važno poznavanje i standardnog hrvatskog jezika, suprotstavio je gradišćanskohrvatski jezik i standardni hrvatski iz Hrvatske, „*ne, jer ljubim moj gradišćanski jezik*“. Međutim, kad je u pitanju usporedba gradišćanskohrvatskog i standardnog hrvatskog jezika, jedanaest njih je reklo da je važno poznavati i gradišćanskohrvatski i standardni hrvatski jezik. Gradišćanskohrvatski povezuju s obitelji, prijateljima, identitetom, a standardni s poslom, obrazovanjem i komunikacijom izvan Gradišća: „*važno je standardni zbog znanja današnjeg hrvatskog jezika... a narodni zbog identiteta, povijesti i kulture...*“, „*ne, obadvoje je važno - gradišćanskohrvatski za dušu i srce, a standardni za pamet*“. Desetero je ispitanika reklo da je važnije poznavanje narodnog

jezika. Smatraju ga važnijim jer ima značajnu ulogu u njihovom identitetu, u očuvanju kulture, te naravno kao materinskim jezikom više su povezani s gradišćanskohrvatskim jezikom: „narodnog, zato što ga više koristim - standardni je "hobi"“, „gradišćanskog, zato što sam (ako uopće mogu to reći) gradišćanski hrvat i se češće vidim sa svojim. standardnog koristim kad budem u hr ili s balkancima.“, „Narodnog, jer naša mlada generacija ima odgovornost, da jezik ne umire.“.

Svi namjeravaju naučiti svoju djecu hrvatski jezik, to je svima njima važno. Najviše će njih odgajati svoju djecu na gradišćanskohrvatskom jeziku, ili zbog toga što taj idiom smatraju važnijim ili smatraju da djeca trebaju naučiti u školi standardni hrvatski. Nekoliko njih planira odgajati svoju djecu miješano, dakle učeći ih standardnim i narodnim jezikom: „da, sigurno gh; standardni ćedu ionako naučiti u školi i na odmoru“ „Da hoćem. To je moj velik cilj“ „Govorit i odgojit ću ih na GH“, „ako imam djecu, da (gradišćanskohrvatski, a nisam sposobna da je učim standardni jezik, zato će biti odgovorna škola)“.

Za budućnost gradišćanskohrvatskog jezika i kulture također je važno hoće li današnja mlada generacija naučiti svoju djecu govoriti hrvatskim jezikom: „važno je da koristimo jezik, i važno je da dicami doma govoru hrvatski, i moramo vježbati jezik u situacijama“, „na žalost mladina ne govori više tolko kolko su naši stari, i to ovisi samo o nami koji još govorimo da li ćemo naučiti naša djeca da dalje živi naš jezik i naša kultura“, „mislim da smo mi generacija koga vrlo dobro priča hrvatski i da mi moramo oto i na našu dicu daje dati da hrvatski jezik ne izumira“. Neki jako pesimistično vide budućnost gradišćanskohrvatskog jezika: „još maksimalno 30 godina i gotovo...“, „mislim da će izumrit za nekoliko desetljeća, ako se ništ ne minja“, „Mislim, da za 2 generacije već gh jezika nije, u obitelji se sve već pomina po nimšku“. Ipak, većina ispitanika situaciju vidi optimistično, ili barem pokušava napraviti sve što je u njihovoj mogućnosti za hrvatsku kulturu i jezik u Gradišću. „Treba se boriti protiv asimilacije.“, „Nadam se da će se još dugo čuvati hrvatski jezik“, „optimistično - govorit ce se nadalje u čvrsti obitelji, i borit ćemo se nadalje“, „Ufam se, da ce naša mlada generacija naše kulturno dobro očuvat. Da li ćemo uspjeh imat ce se vidit.“, „nemam statistične broje u glavi ali mislim da se u zadnjih 10 godina opet vise počelo pričati hrvatski jezik (u selu)“. Ispitanica kaže da je emocionalna povezanost jako bitna i u ovom pitanju, puno ovisi o tome: „Ojoj, mladi bi se morali u njega malo više zaljubiti, sad je sve globalno se mješa pa se zabi odakle si i tko si, zato mislim da bi iako je situacija super: imaju škole, imaju bendove, imaju lov, ali njim fali srce za to sve“.

6. Zaključak

U radu smo se upoznali s poviješću, jezikom i današnjim okolnostima gradišćanskih Hrvata, posebnu smo pažnju obratili na jezičnu upotrebu u mladeži. Vidjeli smo da Hrvata ima znatno više na austrijskoj strani Gradišća nego na mađarskoj. U njih su školstvo i kulturni život bolje organizirani. S druge je strane važno spomenuti da u Austriji, osim Gradišća, ne postoji autohtona hrvatska manjina, dok u Mađarskoj gradišćanski Hrvati uz podravske, podunavske Hrvate, Race, Šokce, Bunjevce itd., čine samo jednu grupu hrvatske manjine u Mađarskoj. S ostalim manjinskim grupama dijele školski program, udžbenike, novine, gimnazije, kazalište, državnu manjinsku samoupravu.

Upoznali smo u radu kako su povijesno crkva i školstvo imali najvažniju ulogu u čuvanju hrvatskih tradicija i jezika. Vidjeli smo da su čak i mladi Hrvati čvrsto povezani sa svojim selima, te kako su aktivni u različitim folklornim i kulturnim društvima, mnogo njih svira u tamburaškom sastavu u svom selu. Međutim, u zadnje vrijeme festivali i mladi gradišćanski bendovi koji na njima nastupaju sve su popularniji i tako važniji u čuvanju hrvatskog jezika i nacionalne pripadnosti. Vidjeli smo kako se bendovi trude sve više pjesama pjevati na svom gradišćanskohrvatskom idiomu, čak svojim tekstovima skreću pažnju mladih na važnost svojega jezika, hrabre mladež da se sve više koristi hrvatskim jezikom, da se njime ponosi.

Na sve češćim festivalima mladi su ljudi u stalnom kontaktu, upoznaju se s ostalim Hrvatima iz drugih dijelova Gradišća. U takvim se situacijama koristi, naravno, hrvatskim jezikom. Ipak je najvažnija činjenica, kako smo vidjeli na kraju ankete, emocionalna povezanost s gradišćanskohrvatskim jezikom.

7. Literatura:

Adamček, Josip, 1995. „Iseljavanje Hrvata u austrijsko-ugarski prostor u 16. stoljeću“. *Povijest i kultura gradišćanskih Hrvata*. Zagreb: Nakladni zavod Globus: 13-31.

Benčić, Nikola. 1998. „Gradišćanskohrvatski jezik u Tkalčićevo vrijeme“. *Riječki filološki dani*. Rijeka: Filozofski fakultet: 97-104.

Benčić, Nikola. 1998a „Gradišćanski Hrvati“. *Hrvatski jezik*. Opole: Uniwersytet Opolski, Institut Filologii Polskiej: 249-263.

„Demograifai adatok” 17.4.2013. *Népszámlálás 2011*. (KSH)
http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_demografia pristup: 26.9.2013.

„Dvojezična naobrazba“, *Hrvatsko kulturno društvo u Gradišću (HKD)*,
<http://www.hkd.at/index.php/o-grad-hrvati/dvojezicna-naobrazba>, pristup: 26.9.2013.

„Magyarországi horvátok“ *Emberi jogok* <http://emberijogok.kormany.hu/magyarorszagi-horvatok>, pristup: 27.9.2013.

Glas časopis za politiku i kulturu, Beč, 1959./3.

„Hrvatska manjina u Republici Austriji“ *Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske (DUHIH)* <http://www.hrvatiizvanrh.hr/hr/hmiu/hrvatska-manjina-u-republici-austriji/3>, pristup: 26.9.2013.

Hrvatske novine, Tajednik Gradišćanskih Hrvatov, Beč, 1923./8., 12., 1963./3.

Jelić, Tomislav 1997. *Gradišćanski Hrvati u Austriji : analiza hrvatskih naselja u Gradišću*. Koprivnica: „Dr. Feletar“

Kinda-Berlakovich, Andrea Zorka 2012. „Hrvatski nastavni jezik u u Gradišću“. *Hrvatski iseljenički zbornik 2013*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika, 74-81.

Kinda-Berlakovich, Andrea Zorka 2005. „Hrvatski nastavni jezik i dvojezično školstvo gradišćanskih Hrvata u Austriji počevši od godine 1921.“ *Croatica et Slavica Iadertina*. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 61-76.

Kinda-Berlaković, Zorka 2011. „Razvojni put književnog jezika gradišćanskih Hrvata do regionalnog hrvatskog standardnog jezika“. *Croatica et Slavica Iadertina*. Zadar: Sveučilište u Zadru: 377-387.

Kolonovits, Dieter 2002. „Pravne i stvarne mogućnosti za obuhvatnu dvojezičnost u hrvatskim školama vrtićima kao i u kontaktima s tijelima državne uprave u Gradišću“ *Manjinska prava gradišćanskih Hrvata u Republici Austriji* Zagreb: Ministarstvo vanjskih poslova Republike Hrvatske: 31-38.

KUGA "Život uz granice - Gradišćanski Hrvati" virtualna izložba <http://www.kuga.at/hrvati/hr/>, pristup: 27.9. 2013.

„Medijalna opsrbka“ *Hrvatsko kulturno društvo u Gradišću (HKDa)*, <http://www.hkd.at/index.php/hr/o-grad-hrvati/mediji>, pristup: 26.9.2013

Meršić, Žuža 2010. „Položaj gradišćanskohrvatskog jezika u zapadnoj Mađarskoj“. *Kanoni doma i vani*. Budimpešta: Hrvatska manjinska samouprava Budimpešte: 87-92.

„Nove sridnje škole: 227 školarov“ 2013. *Volksgruppen ORF*, <http://volksgruppen.orf.at/hrvati/stories/2601553/>, pristup: 26.9.2013

„Pregled o Gradišćanski Hrvati“ *Hrvatsko kulturno društvo u Gradišću (HKDb)*, <http://www.hkd.at/index.php/o-grad-hrvati/pregled>, pristup: 26.9.2013

Stoisits; Terezija 2002. „Austrijska manjinska politika i čl. 7. Državnog ugovora“ *Manjinska prava gradišćanskih Hrvata u Republici Austriji* Zagreb: Ministarstvo vanjskih poslova Republike Hrvatske: 21-24.

Ščukanec, Aleksandra 2011. *Njemačko-hrvatski jezični dodiri u Gradišću*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika

Ščukanec, Aleksandra 2011.A. „Jezične biografije gradišćanskih Hrvata“ *Hrvatski iseljenički zbornik 2012*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika, 71-89.